

Tidsskriftet er Medlemsblad for „Naturhistorisk Forening for Jylland“, „Naturhistorisk Forening for Sjælland“, „Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster“ og „Naturhistorisk Forening for Fyn“

REDAKTION:

ALBERT JENSEN, SIGFRED KNUDSEN.

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN, KØBENHAVN.

CLEMENSTRYKKERIET (C. REIMANN)

AARHUS 1933.

Misteltenen som magisk Plante.

Af Albert Jensen.

II. Den gyldne Gren.

I Æneïdens 6te Bog fortæller den romerske Digter Vergil, der levede omtrent ved vor Tidsregnings Begyndelse, hvorledes Trojaneren Æneas, som ønsker at tale med sin afdøde Fader, ved Nedgangen til det underjordiske Dødsrige træffer Præstinden Sibylla, der meddeler ham, at han for at faa Adgang til Underverdenen først maa skaffe sig en vis gylden Gren, som vokser paa et Egetræ i Dødsgudindens hellige Skov. Efter hendes Anvisning finder han saa Træet med „to Slags Grene“, hvorfra der udstraaler et mystisk, gyldent Lys. „Som Misteltenen, der ikke er et Skud af det Træ, der bærer den, om Vinteren staar grøn i Skovene med friske Blade og med gule Bær omhyller den runde Stamme, saaledes var Synet af Løvets Guld paa den mørke Sten-eg, saaledes raslede Guldblade i den sagte Vind.“ (Æn VI, 205-209). Da Æneas har plukket denne Gren, gaar han, ført af Sibylla, ned i Jorden. De vandrer i Mørke gennem Dødsrigets Forgaard, hvor alt er Tomhed og Øde, ad en banet Vej, der fører dem til Floden Acheran, som er en dyb og hvirvlende Strøm. Færgemanden Charon nægter at sejle de levende Mennesker over; men da han faar den gyldne Gren at se, som Sibylla tager frem af sin Dragt, gør han det straks, og dermed har Grenen altsaa vist sig at være en baade nødvendig og tilstrækkelig Betingelse for, at levende Mennesker kan komme ind i Dødsriget. Hinsides Dødsfloden naar de efter forskellige Oplevelser til Elysium, hvor der baade er Sol og Stjerner og grønne Marker. Her bor de salige Sjæle, der viser sig at være velforsynede med Heste og Vaaben og andre gode Ting, og af hvilke nogle opfører Brydekampe, medens andre danser af Hjertens Lyst. Blandt disse Udvalgte nævnes med særlig Ære de Helte, der er blevet saarede i Kampen for Fædrelandet.

I ovenstaaende Beskrivelse af Misteltenen gør Vergil sig skyldig i en Fejltagelse, som han har faaet stærkt paa Hovedet for. Han siger, at den har gule Bær (safranfarvede), hvad der jo ikke er rigtigt. Højest sandsynligt foreligger der her en Sammenblanding med Misteltenens nære Slægtning *Loranthus europæus*, der vokser paa Egetræer i Sydeuropa, og som netop har gule Bær, men som ikke er vintergrøn.

Det synes mig ærlig talt ret ligegyldigt. Virgil er jo ikke Naturhistoriker.

Det bør bemærkes, at han ikke kalder den gyldne Gren en Mistelten; han sammenligner den kun med denne Plante. Men Sammenligningen er dog ret nærgaaende, som det følgende vil vise. Han siger om den magiske Plante, at den vokser paa et Egetræ som Epifyt, at den skal tages ned efter et bestemt Ritual, at den skal plukkes med Haanden uden Brug af Jern, og at der skal ofres Tyre, naar den er plukket. Alt dette fører den jo afgjort meget nær til Kelternes „alhelbredende“ Mistelten. Men en helt almindelig Mistelten er det nu alligevel ikke. En Guldplante som den, Vergil skildrer, eksisterer naturligvis overhovedet ikke; det er klart, at enten Digteren eller det Folkesagn, han genfortæller, har udstyret den paa fantastisk Maade. Men at den i alt Fald nedstammer fra en Mistelten, kan der efter det ovenfor nævnte ikke være Tvivl om. Som en mulig Grund til Indførelsen af Guldplanten kan der peges paa en ret ejendommelig Kendsgerning. Om Vinteren hænder det nemlig, at en Mistelten, der er stærkt udsat for Solskin, antager en guldgul Farve baade paa Grene og Blade (T, 460), og det nærmeste Forbillede for den magiske Guldgren kunde da være Misteltenen i denne smukke Vinterdragt.

Skeptikere kunde maaske tænke sig, at Poeten Vergil simpelthen har opdigtet hele Historien; men det er ikke Tilfældet. Vergil var overordentlig godt hjemme baade i græske og italske Sagn, og at det i dette Tilfælde virkelig drejer sig om et Folkesagn, fremgaar klart af, at Ovid, der levede omtrent paa samme Tid, ogsaa meddeler det. I en af sine berømte Metamorphoser (Met. 14, 12) lader han Æneas opsøge Sibylla, og hun fortæller ham ogsaa her, hvorledes han skal bære sig ad med at komme ned i Dødsriget. Hun viser ham den gyldne Gren i Dødsgudindens Lund; Æneas bryder den af og benytter den som en Talisman, der aabner ham Dødsrigets Porte. Men udover Navnet, som jo altid er noget, siger Ovid intet om Grenen.

Saa kommer vi til Danmark. I Sakses Haddingsaga findes et Sagn om Haddings Besøg i Dødsriget, som noget forkortet lyder saaledes: „Mens Hadding sad ved sit Maaltid, saa han en Kvinde med Skarntyder i Favnen komme op af Jorden henne ved Ildstedet. Hun rakte dem frem imod ham, som om hun vilde spørge, hvor i Verden der voksede saa grønne Urter véd Vintertide. Det vilde Hadding gærne vide; hun slog derfor sin Kaabe om ham og førte ham med sig ned i Jorden. De gik gennem Mørke ad en tiltraadt Sti

og kom saa ud paa solbeskinnede Steder, hvor den Slags Urter groede, som Kvinden havde med sig. Senere naaede de en Flod med stærkt strømmende Vand. Over den førte en Bro, og da de havde passeret den, saa de to Flokke Mænd, der kæmpede med hinanden. Hadding spurgte, hvad det skulde betyde, og Kvinden forklarede ham, at det var Mænd, der var faldne i Strid, og som nu i indbyrdes Kampe gav en Opvisning af de Bedrifter, de havde øvet, mens de levede." Resten af Sagnet, som forøvrigt er interessant nok, skal jeg her lade ligge.

Selv om ogsaa Saksens Sagn, der først er optegnet omkring Aar 1200, jo nok foreligger i en noget medtaget Skikkelse, er det dog let at se, at vi her staar overfor en Udløber af eller et Sidestykke til Æneassagnet. I begge Tilfælde gaar en Mand, ført af en Kvinde, ned i de dødes underjordiske Rige, og i begge Tilfælde spiller en Plante, der vokser paa Dødsrigets Enemærker, en fremtrædende Rolle. Begge Par vandrer i Mørke langs en banet Vej, kommer over en Flod med oprørt Vand og naar til solbeskinnede Egne, hvor de døde gentager den Idræt, de øvede, da de var levende. At de danske Sportsopvisninger har et nok saa dystert Præg som de græske, er der ikke noget mærkeligt ved. Vi kan derefter ganske roligt gaa ud fra, at Skarntyden i den danske Myte oprindeligt har haft samme Opgave som Misteltenen i Æneassagnet. Ogsaa den har tjent som Beskyttelse for de levende Mennesker i Dødsriget.

At den gyldne Gren er afløst af en hjemlig Plante, kan ikke vække Forundring. Det er aabenbart samme Historie som med Kelternes Mistelten; da Overtroen om denne naaede til Nørrejylland (og Fyn), hvor Misteltenen var ukendt, forsvandt denne Plante ud af Sagnene og erstattedes, som vi véd, af Flyverøen. Man kunde spørge, hvorfor det ikke ogsaa i dette Tilfælde blev en Flyverøen, og Svaret er let nok at give. Det kommer simpelthen af, at den afgørende Egen-skab hos den magiske Plante nu slet ikke er den, at den er Epifyt, men noget ganske andet. I Haddingmyten er det meget tydeligt fremhævet, hvilke Betingelser det her drejer sig om. Der er to. Planten skal høre Dødsriget til (ligesom den gyldne Gren) og være vintergrøn (som Misteltenen). Af disse Betingelser er den første naturligvis i Følge hele Mytens Indhold langt den vigtigste, og den hjemlige Plante, der da straks maatte komme i Betragtning, er uden Tvivl netop Skarntyden, der som velkendt Giftplante egnede sig ganske særligt til at give Rollen som Dødsurt. Og da den ligesom de andre toaarige Skærmpplanter har over-

vintrende Bladrosetter, er der heller ikke noget i Vejen for, at man har kunnet betegne den som vintergrøn.

Indvandringen af denne Myte til Danmark kan sikkert nogenlunde tidfæstes. I de første Aarhundreder e. Chr. sker der her i Landet et Omslag i Gravskikkene, idet den tidligere Ligbrænding afløses af en fra Sydeuropa kommende Begravelse af ubrændte Lig med et rigeligt Udstyr af Grav-gods af forskellig Art, og det vil jo sige, at man nu tror paa et Liv efter Døden. Ind i denne Udvikling passer Haddingmyten som Fod i Høse.

Man kunde saa spørge, om alt dette nu er glemt, eller om der maaske endnu i vore Folkesagn findes Minder om en Underverden og om en Plante, der kan skærme et levende Menneske dernede. Desværre er jeg ikke lærd paa det Omraade, men saa meget tør jeg dog nok sige, at helt glemt er det ikke. Velkendte i Folkesagnene er de „Underjordiske“ (Bjergmænd, Underboer), og disse Væsener kommer i mange Sagn frem ved Arnen ligesom Kvinden i Haddingmyten. En hel Sagngruppe handler om, at en saadan Underbo tager et Menneske med sig ned under Jorden, hvor der først er mørkt, men siden bliver lyst og grønt. I et Sagn fra Himmerland (D S I, 1118) er den Kvinde, Underboen tager med sig, aabenbart bange for at følge med; men hun faar saa den Trøst, at naar hun tager en Gren med sig af en Malurtbusk, kan hun roligt gaa derned. Men det er virkelig interessant at træffe en *Artemisia* som Amulet for et Menneske i Underverdenen; thi i Aalborgegnen, altsaa i Himmerlands umiddelbare Nærhed, har vi set Bynke i Besiddelse af Flyverønnens, d. v. s. Misteltenens, magiske Egen-skaber, idet den baade kunde værne mod Hekse og helbrede Sygdomme, og nu møder vi altsaa Malurt som Stedfortræder for den gyldne Gren. Jeg skal blot bemærke, at dertil egner den sig meget godt; hos de gamle Germaner var den nemlig en udpræget Dødsurt, der blev lagt paa Baalet, hvor man brændte Ligene, og ellers paa Dødsbaarerne (R og B, 194).

Efter at vi saaledes har søgt at følge den gyldne Gren helt ned i Nutiden, er det naturligt at spørge, om vi ogsaa kan følge den længere tilbage end til Vergils Tid, og Svaret lyder, at man kender en Form af Myten, der er endogsaa meget ældre. Paa de gammel-babyloniske Lertavler er der nemlig opbevaret en — desværre ret mangelfuld — Beretning om en vis *Gilgamesch*, som drager til det underjordiske Dødsrige for (ligesom Æneas) at komme til at tale med sin afdøde Fader, der for Resten er den babyloniske Noah (Utnapischtim er hans Navn). Den farlige Rejse

foregaar først i Mørke gennem et Bjergland og derefter over Dødens Vande, til han endelig naar de saliges Marker og træffer sin Fader. Da han tager Afsked, faar han af denne at vide, at han for at kunne vende tilbage til de levendes Land maa opsøge og plukke en bestemt Plante.

Denne Plante, som altsaa vokser i Dødsriget, og som maaske er vintergrøn (den siges at ligne Kristtorn) — efter nogles Mening maaske endogsaa Epifyt — synes at kunne afgive Grundlag ikke alene for Misteltenen som Amulet i Underverdenen, men ogsaa for Kelternes „altlægende“ Mistelten. Den har nemlig i udpræget Grad livsfremmende Egen-skaber; en Olding kan ved Hjælp af den faa sin Ungdoms-kraft tilbage. Gilgamesch haaber paa den Maade at kunne opnaa Udødelighed, men desværre bliver Planten senere ta-get fra ham. (N, 192 o. flgn.)

Litteratur (foruden den tidligere nævnte):

N = Gustav Neckel: Die Überlieferungen vom Gotte Balder.

Æn = Vergilius Aeneis ed. V. Lanell.

L. Ove Kjær: P. Vergilius Marco's Æneïde.

III. Misteltenen som Dødsvaaben.

Sagnet om Balders Død findes hos Snorre Sturluson i sin reneste Form. Snorre fortæller, at Balders Moder, Frigg, tog Vaaben, Træer og mange andre Ting i Ed paa, at de ikke vilde skade hendes Søn, hvorpaa Aserne morede sig med at angribe ham paa forskellig Maade, hvad de naturligvis roligt kunde gøre; Balder tog ingen Skade. Men saa gik Loke forklædt til Frigg og spurgte, om nu ogsaa alle Ting havde svoret at ville skaane Balder, og Frigg svarede: „Der vokser et Skud vest for Valhal, det hedder Mistelten (*Mistilteinn*), det synes mig for ungt at kræve Ed af.“ Loke rykkede Misteltenen op med Rode og gik med den hen til dem, der stod og skød paa Balder. Yderst i Kredsen stod den blinde Hød, og Loke spurgte ham, hvorfor han ikke ogsaa skød paa Balder. Hød svarede, at han ikke kunde se, og desuden var han vaabenløs. Loke tilbød da at hjælpe ham, hvorpaa Hød tog Misteltenen og skød den mod Balder efter hans Anvisning. Resultatet blev, at Balder faldt død til Jorden, gennemboret af Misteltenen.

Frigg gjorde derefter et forgæves Forsøg paa at faa sin Søn kaldt til Live igen, idet hun sendte Hermod ned i Dødsriget for at forhandle med dettes Gudinde. Fortællingen om denne Rejse, der maa betragtes som en Variant af den i foregaa-

ende Afhandling omtalte Æneas-Haddingmyte, har ingen særlig Interesse her, da Misteltenen nemlig ikke forekommer i den. Grunden til dette Bortfald er maaske den ganske simple, at det maatte synes uheldigt i een og samme Myte at lade Misteltenen først være et uhyggeligt Dødsvaaben og senere et virksomt Værn mod Dødsrigets Farer.

Flere andre af de norrøne klassiske Skrifter ved ogsaa Besked om Balders tragiske Død, og i selve *Völuspá* har vi endda en ret udførlig Skildring af den magiske Plante. „Misteltenen stod,“ siges der, „vokset højere end Marken, slank og meget smuk.“

Idet vi foreløbig lader denne mærkværdige Beskrivelse af en Mistelten staa ved sit Værd, gaar vi over til at se paa dens nye Rolle som magisk dræbende Vaaben. Hidtil har den jo virket paa helt modsat Maade, nemlig som et mægtigt Værn mod alle onde Magter, mod Sygdom og Død, og vi maa da nok spørge, hvordan det kan gaa til, at den nu ogsaa kan bruges til at dræbe med. Svaret ligger dog ret nær. Gustav Neckel forklarer det saaledes (Balder 176), at naar man ser en Mistelten sidde paa sit Træ, grøn og vel ved Magt, faar man Indtryk af en Sejrherr over Træet; den ser ud som en Kat, der er sprunget paa Nakken af det for at suge dets Blod. Snylteren trives, men Træet sygner hen. Den er en Morder.

Det næste Spørgsmaal er saa, om den Overtro, hvori den dødbringende Epifyt er det centrale, er af hjemlig (nordisk) Oprindelse, eller om den, ligesom al den i de forrige Afsnit omtalte Overtro, er indført fra andre Lande. Spørgsmaalet er meget vanskeligt at komme til Bunds i og har sat mange lærde Penne i Bevægelse. I den nyere Tid er det taget op til indgaaende Undersøgelse, først af Nordmanden Bugge, senere af Englænderen Frazer og Tyskeren Neckel. Det er denne sidstes Undersøgelser, jeg i det følgende særligt benytter.

Neckel paaviser, at de ældste Spor af Drab ved Hjælp af en Epifyt maa søges i Orientens gamle Kulturlande, og dermed er vi jo i Egne, hvor vi har været før. Først kan der gøres opmærksom paa et Sted i den indiske *Atharva-Veda* (III, 6), der kan gengives saaledes: „Ligesom du, o *Acvattha*, underkaster dig Skovtræerne ved at bestige dem, split du saaledes min Fjendes Hoved til alle Sider og vind Sejr over ham.“ *Acvattha* er det hellige Figentræ (*Ficus religiosa*), der er en Slags Epifyt, idet det fæster sig til andre Træer og vokser op over dem. Dermed stemmer det godt nok, at *Acvattha* betyder „den, der staar (rider) paa en Hest“. (*Acva* „Hest“, *ttha* (eller *stha*) „staaende“.)

Frazer nævner et Negersagn fra Østafrika, i Følge hvilket en Høvding, der var usaarlig, bliver dræbt af sine Fjender med en Græskarstængel. Ogsaa Græskarplanten kan kaldes Epifyt, idet den jo klatrer hen over og op i andre Planter (ogsaa Træer). Sagnet kan være ført ind i Afrika af Arabere.

Det vigtigste af disse østerlandske Vidnesbyrd findes bevaret i persisk Overlevering. Den persiske Digter, Firdusi, fortæller i sin „Kongernes Bog“, hvori en Mængde gamle persiske Sagn er opbevarede, at den berømte iranske Folkehelt Rustem, der er ved at bukke under i Kampen mod den usaarlige Isfendiar, af sin Slægts kvindelige Skytsaand, Kæmpefuglen Simurg, faar det Raad at drage ud i det yderste Østen ved det kinesiske Hav. Dér vokser en *Tamarisk*, et vældigt Træ, hvis Top naar helt op i Himlen, og paa denne Tamarisk er der en Gren, den længste og tyndeste af dem alle, som han skal tage af og benytte som Pil. Naar denne Pil træffer Isfendiar, vil han dø. Og saaledes gaar det.

Det er værd at lægge Mærke til, at Isfendiar (ligesom for øvrigt ogsaa Negerhøvdingen) er usaarlig for alle andre Vaaben end den nævnte Gren; det er en saa aabenbar Lighed med Baldersagnet, at det ikke kan overses. Men der er jo den smertelige Mangel ved det persiske Sagn, at der ikke er Tale om nogen Epifyt. Neckel mener dog, at denne Mangel ikke er oprindelig. Han ræsonnerer omtrent saaledes: Den omtalte Tamarisk er et Kæmpetræ med Masser af Grene, saa den Opgave, Simurg'en stiller Rustem, er umulig. Han kan ikke i al den Mangfoldighed med Sikkerhed finde den rigtige Gren efter den givne Recept; der er selvfølgelig mange Grene, der er omtrent lige lange og lige tynde. Grenen maa derfor i det oprindelige Sagn have haft særlige Egenskaber, som de andre Grene ikke har, og det vil atter sige, at den slet ikke er en Tamariskgren men en Epifyt — en Mistelten. (Balder 185).

Det er da muligt, maaske ogsaa sandsynligt, at vi i disse eller lignende Sagn maa søge den første Begyndelse til Myten om Balders Død. Hvorledes disse Sagn i saa Fald har banet sig Vej til vore Egne, og hvilke Tilskud de undervejs kan have modtaget, skal slet ikke undersøges her. Vi vender nu tilbage til den nordiske Myte for at se lidt nærmere paa den Plante, den skildrer. I mine foregaaende Afhandlinger har vi set, hvorledes det i begge Tilfælde gik med Misteltenen, da den naaede saa langt mod Nord, at den var ukendt. Den forsvandt simpelthen ud af Sagnene og erstattedes af en hjem-

lig Plante, som nogenlunde egnede sig til at spille dens givne Rolle. Kelternes altlægende Epifyt blev til en *Flyverøn*, og Dødsplanten blev til en *Skarntyde*. Vi kan da siraks notere, at saaledes er det ikke gaaget her. Vi møder det rigtige Navn: *Mistilteinn*.

Men det er ogsaa kun Navnet, der er rigtigt. En Mistelten, der har sine Rødder i Jorden, og som er en slank og smuk Plante, der hæver sig højt op over Marken, er en højt besynderlig Fremtoning. Man har villet forklare denne Meningsløshed med, at de islandske Forfattere ikke kendte Misteltenen, og at de derfor har digtet paa fri Haand. Men man maa huske paa, at det her ikke er nogen almindelig islandsk Saga, det drejer sig om. Det er selve *Völuspa*, hvor en saadan Snakub løs paa bedste Beskub virkelig er en højt usandsynlig Ting. For mig er der ikke mindste Tvivl om, at den gamle Diger trofast har gengivet en Beskrivelse af Misteltenen, saaledes som han har modtaget den.

For at faa Besked om denne mærkværdige Forskel mellem Plantenavne og Plantebeskrivelse vil vi opsøge andre Varianter til Baldersagnet. Saadanne eksisterer heldigvis. I de berømte finske *Kalevalasagn* findes saaledes en Beretning, hvis Hovedpunkter her skal nævnes. Den unge „sorgløse“ *Lemminkäinen* drager til Dødsfloden og dræbes der af en blind Hyrde med et lukket Rør, idet han, som ellers med sine Tryllesange kan overvinde sine Modstandere, har forsømt at spørge sin Moder om de Trylleord, der vilde have været i Stand til at beskytte ham i dette Tilfælde. Efter at være dræbt kastes han i Dødsfloden, hvorpaa hans Moder gør et Forsøg paa at kalde ham til Live igen, et Forsøg, som dog efter Julius Krohns Mening mislykkes (Krohn: Finn. ugr. Forsch., III.). I samme Skrift har Krohn bevist, at det lukkede Rør er *Stængelen* af en *Gifftyde*. Men *Gifftyde* eller *Skarntyde* kommer i denne Forbindelse naturligvis ud paa eet, og vi kan altsaa notere den Kendsgerning, at Misteltenen her er undergaaet ganske samme Forvandling som i *Saks Haddingsagn*.

En yderligere Bekræftelse paa denne ikke uinteressante Forvandling faar vi i en anden Variant af *Baldermyten*, der er opbevaret i den norrøne *Gautreks Saga*. I denne lader den intetanende Kong Vikar *Stærkodder* stikke sig med en *Rørstængel*; men *Rørstængelen* forvandler sig til et Spyd, der gennemborer og dræber ham. Udtrykket *Rørstængel* er jo nemlig en saa naturlig og rammende Betegnelse for en *Skærmlantestængel*, at der næppe kan være Tvivl om, at det ogsaa i dette Tilfælde er *Skarntyden*, der spøger.

Og saa vender vi tilbage til Baldermytens „Mistelten“ igen, den smukke, slanke Plante, der har Rødderne i Jorden og hæver sig højt over Marken. Beskrivelsen er umulig, hvis den skal gælde en Mistelten, men særdeles rigtig, hvis vi antager, at vi ogsaa her har med en Skærmpolante at gøre. Rent ud sagt, jeg synes ikke, der kan være nogen Tvivl. Vøluspas Forfatter bør frikendes for at fare med løs Snak. Han har aabenbart gengivet Myten, som han modtog den, altsaa med den Ejendommelighed, at den magiske Plante ganske vist kaldes en Mistelten men i Virkeligheden er en Skarntyde.

Den Udvikling, der da i begge de her behandlede Mytegrupper (Æneas-Haddingmyten og Baldermyten), er sket, nemlig at den oprindelige Mistelten er blevet til en Skarntyde, forudsætter aabenbart, at disse Myter har været kendt paa samme Sted paa samme tidlige Tid. Vi ved, at dette har været Tilfældet paa Island, hvor de to Myter findes organisk forbundne. Men Forbindelsen mellem dem er ældre end Islænderne og peger andre Steder hen. I det angelsaksiske Beowulfskvad (fra ca. 700) er der tydelig Hentydning til begge Myter, hvorefter følger, at Anglerne maa have kendt dem begge, inden de rejste til England, d. v. s. før Slutningen af 6. Aarhundrede. Men Anglerne boede i Sønderjylland, hvor man lige til vore Dage har kendt Misteltenen. Dér eller dér i Nærheden har de to Myter altsaa blomstret i de første Aarhundreder efter Chr., og derfra kan de være vandret op i Egne, hvor Misteltenen var ukendt. De Egne var jo ikke langt borte.

Et særligt Bevis for, at disse Myter har gammel Hjemstavnsret i Sønderjylland eller Egnene deromkring, har man i Navnet Mistelten, som sikkert stammer fra disse Egne. Plantens egentlige germanske Navn er Mistel; men i England kaldes den Misteltoe, hvilket kommer af angelsaksisk Misteltan, der er ganske det samme Ord som oldnordisk Mistilteinn og simpelthen betyder Mistelgren. Man tør da gaa ud fra, at det er i Anglernes gamle Hjemland, man har fundet paa at sige Mistelgren i Stedet for Mistel, rimeligvis netop med Henblik paa dens Brug som magisk Vaaben.

Og saa kunde til sidst det Spørgsmaal fremsættes, om den magisk dræbende Plantegren har efterladt sig Spor i vor Folkeoverlevering; men atter her maa jeg beklage, at mit Kendskab til denne ikke er stor nok, og nu har jeg jo ikke Evald Tang Kristensen — som saa ofte før — at ty til. Jeg skal derfor nøjes med at nævne følgende: Et Sagn fra Anholt (D S IV, 2201) siger, at hvis nogen piskes med en Pilegren,

gaar Marven ud af hans Ben, og i Vadum (Nord for Aalborg, D S I, 1321) tror man, at hvis en Kø piskes med Ris paa en Høj (Gravhøj?), dør den.

Litteratur:

G. Neckel: Die Überlif. v. Gotte Balder.

S. Bugge: Stud. i nord. Myth.

J. Krohn: Finn.—ugr.—Forschungea.

J. Mohl: Livres les rois.

Finnur Jonson: Gyltaginning.

Eva Moltesen: Fra Kalevalas Lunde. Fru Moltesens Oversættelse følger for Lemminkainensagnets Vedkommende en bestemt Variant, ifølge hvilken L. ikke dræbes af det sædvanlige lukkede Rør, men af en Vandsnog. Denne Slange er dog efter Krohns Mening kommet ind ved en sproglig Misforstaaelse, idet Ordet vesu baade kan betegne en Gifttyde (vesiputka) og en Vandsnog (vesikyy).

Ulvefødder og Bregner i Bøtø Omraadet, Falster.

Af L. Kring.

Jeg agter her at meddele, hvad jeg véd om nogle mærkelige og sjældne Sporeplanters Forekomst i Fortid og Nutid i Falsters ejendommeligste Egn.

Bøtø var engang en lang, smal Landtange mellem Østersøen og Bøtø Nor. Efterhaanden blev Norets Forbindelse med Østersøen for ubeständig, og Norets hyppige Oversvømmelser fik Beboerne til i 1861 at spærre det af fra Havet og grave en Kanal til Guldborgsund. — I 1862 kom i „Naturhist. Forenings videnskabelige Meddelelser“ Provst H. P. G. Kochs meget fyldige „Om Falsters Vegetation“. I denne nævnes Bøtø som Hjemsted for to sjældne Bregner: Slangetunge (*Ophioglossum*) og *Botrychium rutaeifolium*, der senere blev til *B. ternatum* og nu hedder *B. matricariae*, Spreng. Stilket Maanerude. Af Ulvefod *Lycopodium inundatum*, Liden U.

I 1872 skete en Katastrofe, idet den store Stormflod brød over Digerne, overskyllede Bøtø, Noret og omliggende Egne. Alene paa Bøtø druknede 26 Mennesker. Saa blev Digerne, der Mil efter Mil beskytter Lolland og Falsters lave Kystegne, ført op til deres nuværende Højde. Jorden til Digerne toges mest lige inden for dem, og særlig disse Fyldgrave blev Vokseplads for de her omtalte Planter.

En Pumpestation ved Marrebæk besørger Afvandingen, og Vandstanden i Noret er nu sænket til 2 m under Havet, saa $\frac{1}{5}$ af det 15 km lange, ca. 3000 ha store Nor er udtørret; kun to større og et Par smaa fladvandede Rørsumpe er tilbage. En Del er taget under Ploven, men det meste ligger som Eng. Her er Slangetunges Paradis. Den træffes mange Steder gemt mellem Græsstraene eller ragende op over en fattig Eftergrøde, men paa sine Steder f. Eks. paa begge Sider af Sydenden af det Vand, der engang bar det fordringsfulde Navn „Skelbydyb“, udgør den pletvis Hovedbestanden, saa man kan sige, at de spinkle Græsstraa rager op mellem Slangetungerne.

1880 kom et „Supplement til Kochs Meddelelser“, men de ændrede Naturforhold har ikke givet Anledning til Notater, Bøtø er slet ikke nævnt.

Efter Kochs Tid har Floraen derude været undersøgt, især af Professor Ostenfeld, Lærer Larsen, Væggerløse, og Plantør Andersen, Bøtøgaard. Deres Notater har jeg intet Kendskab til.

Terrænet Nord for Vejen, der fra Væggerløse fører derud, kaldes gerne Stouby Klit. De første 3-4 km Syd paa „Bøtø“; derefter et ca. $1\frac{1}{2}$ km langt Mellemrum og saa Bøtø Plantage 5-6 km lang, og endelig Egnen Syd derfor.

Paa største Delen af Strækningen ligger der bag Diget gamle, meget lave Klitter. Da jeg før godt 25 Aar siden kom til Nykøbing, var en Del af Klitterne paa den ca. 100 m brede Strimmel mellem Diget og Vejen langs „Bøtø“ tilplantet med Naaletræer, der dog langt fra dækkede Bunden, men særlig Fyldgravene med deres ret store Fugtighed havde en meget interessant Plantevækst. Særlig paafaldende var den store Mængde Liden Ulvefod (*Lycopodium inundatum*), medens Alm. U. især trivedes i nogle større Grave lidt længere inde.

Nu er hele Bøtøstrimmelen og en Del af Stouby Klit saa tilgroet, at der kun er levnet ringe Plads til den oprindelige Plantevækst, og inde mellem de duftende Naaletræer ligger Sommerhus ved Sommerhus, godt gemt og lunt.

Under disse Forhold er der jo kun lidt af Sporeplanterne tilbage. Alm. og Liden Ulvefod findes nogle faa Steder, hvor Fyldgravene endnu er tilstrækkelig aabne. Ejerne vogter i Regelen over dem. Af Bregner er Skarppinnet og Bredbladet Mangeløv (*Dryopteris spinulosa* og *dilatata*) hyppigst. 20. December 1932 gjorde Lærer F. H. Møller et interessant Fund. I en Fyldgrav fandt han et Ekspl. af Femradet U. (*Lyc. annolinum*). Den er vist aldrig før fundet i nogen Del af Terrænet.

Saa langt mod Nord som i Stouby Klit fandtes for nogle Aar siden *Botr. ramosum* (Kamillebladet Maanerude); den er nu forsvundet.

Den var talrig i „Mellemrummet“ i en fugtig Eng lige Nord for Plantagen. Stedet vistest mig i 1908 af Plantør Andersen; der var i Snesevis. Gennem mange Aar var den der stadig og kunde forevises dér. Men nu er den forsvundet uden nogen Grund. Engen ligger ganske som altid, sur og mosset.

Samme Dag blev jeg af Plantøren ført hen til et Voksested for Flad Ulvefod (*Lyc. complanatum*) i Nordøsthjørnet af Plantagen. Den er forsvundet for mange Aar siden, efter Plantørens Opgivelse overvokset af Fyrrene. Mange Eftersøgninger i de nærmeste Omgivelser har været resultatløse.

Sidste Gang var en Dag i Septbr. 1932. Trødsende Storm og hagelblandet Regn arbejdede Dr. Jonas Olsen og jeg os derned. Paa Hjemvejen fik vi en Belønning, idet vi i en Fyldgrav tæt ved fandt en Mængde af Liden Ulvefod. Det mindede om gamle Dage paa „Bøtø“. Endnu 28. Decbr. stod de med Sporestanden rankt i Vejret, medens Femradet Ulvefod havde kastet sine Sporehuse.

I Sommeren 1916 opholdt jeg mig 14 Dage i Gedesby med en Feriekoloni og havde da god Lejlighed til at undersøge Egnen Syd for Plantagen. Drengene havde Legeplads lige inden for Diget, og her voksede blandt andre interessante Ting paa et lille Engstykke et Par kraftige Eksemplarer af Stilket Maanerude, der ogsaa fandtes flere Steder i Graven Syd paa. 1917 var Naturhist. Forening f. Lolland-Falster derude, men Stilket M. kunde ikke findes. Under vor ihærdige Eftersøgning fandt Fru A. Hansen *Botr. simplex* (Liden Maanerude). Jeg tør trygt paastaa, at den ikke fandtes dér i 1916. Siden gik mange mindre Ekspeditioner ud fra Nykøbing for at søge den, men forgæves. I 1926 var et lille Selskab af københavnske Botanikere under Ledelse af Dr. J. Olsen paa Stedet, men hverken *B. matr.* eller *B. simplex* fandtes. Derimod fandt de „nogle Individider“ af *B. ramosum* tæt ved: De Gange, jeg har været der tidligere, var den ikke paa dette Sted. Den stod nemlig i en stor Bevoksning af Tusindfrø, og da det vist er det eneste Voksested paa Falster, er det klart, at jeg aldrig undlod at besøge netop denne Plet. Denne Maanerude havde jeg aldrig set og var lige ved at tvivle om, at det skulde lykkes at faa den at se.

Museumsinspektør C. Christensen har i Botanisk Tidsskr., 39. Bind, Hæfte 5, givet Referat af den nævnte Tur. Jeg tillader mig at citere ham ang. Bregnerne i Plantagen: „... og

i en kratbevokset Strækning inden for Digerne var en Skov af mandshøje Bregner: *Osmunda*, *Dryopteris filix-mas* og *D. dilatata* i den største, mest findelte Form, *Athyrium*, hvoraf der foruden den store *f. multidentata* fandtes den hos os meget sjældne lille *f. dentata*, der habituel er meget forskellig fra vore andre Former.“

Om de højere Bregner skal jeg kun bemærke, at Ørnebregne slet ikke findes i nogen Del af Omraadet.

5. Juni 1927 var jeg sammen med Direktør Sv. Andersen, Dr. J. Olsen og Bogholder R. Enevoldsen paa Møns Klint for at søge *Minuartia viscosa* (Norel). S. A.s skarpe Øje fandt den snart. Hvad der dernæst gjorde mest Indtryk paa mig, var den vældige Mængde af Alm. Maanerude, der var mange Steder, især i Jydelejet og paa Høvblege. Omtrent samtidig fandt F. H. Møller samme Plante paa en sandet Vej-kant i Korselitze Skov. — $1\frac{1}{6}$ var jeg paa en lille Tur paa „Bøtø“, og dér fandt jeg 2 Steder Kamillebladet Maanerude (*Botrych. ramosum*).

Af alt dette sluttede vi, at det „i Aar“ var Maanerudeaar, og J. O., F. H. M. og jeg tog $2\frac{1}{6}$ til Gedser. Vi cyklede til Stranden for at finde *B. simplex*. Vi krøb paa Knæene, men fandt den dog ikke. Derimod var der rigeligt af *B. ramosum*, til Dels i meget store Eksemplarer. Saa cyklede vi Nord paa gennem Plantagen eller gik, hvor der var sandet. De gamle Voksesteder for *B. matricariae* blev afsøgt, men uden Resultat.

Stedet, hvor jeg havde fundet *B. ramosum* Vest for Vejen gennem „Bøtø“, blev set godt efter, og vi konstaterede, at der var flere Hundrede Individuer, mest sydlig langs Skoven.

Fra 1928 har jeg ingen Notater fra dette Sted. I 1929 og hvert af de følgende Aar er den eftersøgt forgæves. Sydlig, hvor der var flest, er der pløjet en Ager op, men hverken dér eller i den uberørte Del er den set siden.

I August 1930 var jeg paa Voksestedet Syd for Plantagen, men der var ingen Kamillebladet Maanerude, og Engen, hvor de to andre Arter i sin Tid fandtes, var blevet pløjet op og blevet til den ynkeligste Havremark, jeg hidtil har set.

$1\frac{1}{8}$ 31 tog en lille Ekspedition paa 5 Medlemmer over Marrebæk Pumpestation ud i Noret. Nogle km længere mod Sydøst ud for Gedsergaard (8-9 km Nord for Gedser) gik Markvejen, vi fulgte, paa en ca. 10 m bred Strimmel mellem en Indhegning og en dyb Grøft med en Læplantning. Her fandt vi *Botr. matr.* i den talrigste Koloni, vi endnu har iagttaget; ogsaa længere fremme mod Nordvesthjørnet af Plantagen stod en Del spredte Eksemplarer mellem nøjsomt

Græs og Hundredvis af pragtfulde Tuer af Strandnellike (*Dianthus superbus*). — Ved et Par Besøg i 1932 var den fremme, dog ikke saa talrigt som i 1931.

Som det vil ses, er disse Planter meget lunefulde og Eftersøgningen mislykkes ofte, men saa er der andet at glædes ved. Vi, der af og til søger ud i de store, mennesketomme Strækninger, vender hver Gang oplivede hjem. Det bliver som oftest betydelig senere end forud bestemt, og det er jo ogsaa hændet, at vi har været trætte, sultne og gennemblødte paa een Gang og alligevel har fundet Turen herlig. Det er vel dette personlige Udbytte mere end det videnskabelige, der er Grundlag og Hovedsag for vore Naturhistoriske Foreninger.

Som Slut paa denne lange Historie kan jeg nævne, at Almindelig Maanerude endnu ikke er fundet derude, men vi venter ad Aare at finde den og meget andet i det sydfalster-ske Steppe- og Hedeland.

Danske Vegetationsbilleder.

Af Svend Andersen.

10. Vaarby Aabanker.

Naar man fra Slagelse følger Landevejen mod Syd, kommer man 2-3 Kilometer syd for Byen efter en Stigning af Terrænet til denne Egns højeste Parti, hvis Top krones af et Par til højre for Vejen beliggende Høje: Galgebakken og straks efter den 98 m høje „Hadshøj“. Bestiger man den sidstnævnte, fredlyste Høj — en af Landets anseligste Jordhøje — har man mod Vest Udsigt over en af Sjællands betydeligste Dalsænkninger, der skovløs, bred og aaben strækker sig fra Syd til Nord i betydelig Længde, gennemstrømmet af den i Forhold til Dalens Størrelse ganske uanselige Vaarby Aa. Endnu stærkere bliver Indtrykket af dette Dalstrøgs mægtige Linier, der mere minder om Østjylland end om Øerne, naar man beskuer Dalen fra Landevejen mellem Slotsbjergby og Lundforlund nogle Kilometer længere mod Syd. Dalen rykker her nærmere til Landevejen for til sidst at passere denne og fortabe sig i en Bue mod Øst og Nord, der lægger Vaarby Aas Udspring helt op i Egnen sydøst for Slagelse. Men prægtigst er Aadalen i Egnen ret vest for Slotsbjergby, vid og venlig og frugtbar, med grønne Egne og gule Agre, der i Forsommeren ligger som et Terningbræt under dri-

vende Skyer med Korsør Nord og Storebælts skinnende Vandstribe i Synslinien mod Vest.

I Slotsbjergby levede som bekendt i en stor Del af et ogsaa i Videnskabens Tjeneste arbejdsomt Liv den for et Par Aar siden i en høj Alder afdøde Svampekynder og Ornitholog, Lærer Severin Petersen. Dette lille Plantebillede være viet til hans Minde, skønt jeg ikke personlig har kendt ham, men vel af hans Angivelser af Planter i den ældre floristiske Literatur lærte Navnene „Vaarby Aabakker“ og „Enghaven ved Slotsbjergby“ at kende; dernæst ogsaa, fordi der i Botanisk Haves Bibliotek ligger et falmet Manuskript fra hans Haand med Titel „Vaarby Aabakker og deres Omgivelser“, dateret 1878 og indeholdende en Beskrivelse af Egnen med Angivelse af en Række sjældne Planter, som Sev. Petersen før andre har fundet i denne Egn og givet Meddelelse om i sit lille, aldrig trykte Arbejde. Herfra gik de vigtigste Fund over i de dengang periodisk udkommende Oversigter over Fund af sjældnere Planter, der optoges i Botanisk Tidsskrift eller i Langes Flora. Længe havde jeg tænkt paa at besøge dette Sted, og en Aften i Juli 1932 naaede jeg omsider ud i det interessante Plantefelt ved Slotsbjergby.

Vaarby Aabanker er en snart bredere, snart mere aasagtig smal, uregelmæssig Stribe af fluvioglacialt Grus, som ved et af Skæbnens og Isafsmeltningens Luner er blevet aflejret isoleret i den brede Bund af Vaarby Aadal, beliggende lidt øst for Aaen selv og dannende Grænse mellem de lave Enge langs Aaen og de ligeledes lavtliggende, men dog nu helt opdyrkede Agre indenfor, som atter gaar over i det stærkt stigende Terræn opimod Slotsbjergby. Aabankernes Længde er ca. 1,5 km, højest imod Syd, hvor en Langdysse — i hvert Fald botanisk set — kan betragtes som Endepunkt. Denne sydlige Del af Aabankene bærer tillige en fredet Gravhøj „Spidsbanke“, der er Grusaasens højeste Punkt; jeg vil her indskyde, at Udtrykket „Aasen“ her og senere er benyttet uden Henblik paa dens geologiske Dannelse, men alene som et Udtryk for dens Form i Landskabet. Omkring Spidsbanke er Bakkedraget ret bredt, vel en 2-300 m, og fladt-hvælvet af Form; længere mod Nord gennemskæres Aasen af en Lavning, og den nordligste Del bliver derefter først en ganske smal, voldformet og udyrket Bakkeryg, derefter nogle lave, uregelmæssigt toppede Aabakker, der for en stor Del er gennemgravede og oprodede og næsten overalt opdyrket til Randen af de spredte mindre Grusgrave, der stærkt markerer den ejendommelige Grusstribe gennem Aa-dalen.

Der er utvivlsomt sket en betydelig Omformning af hele dette Parti, siden Sev. Petersen i 1878 beskrev dette, men en grundig floristisk Undersøgelse af de tilbageværende Rester af „Aasen“ gav trods alt et ikke ringe botanisk Resultat, som i det følgende vil blive sammenstillet med de vigtigste af Sev. Petersens Optegnelser. Gruspartiet er først og fremmest et Tilholdssted i denne Egn for Sandjords- og Bakkefloraen, som iøvrigt ikke har mange Voksesteder i det frugtbare Vestsjælland. Derhos er Aasens Omgivelser ogsaa af betydelig Interesse, især de smaa udyrkede Strimler af naturlig, ukultiveret Eng, som der endnu findes ganske lidt af, medens iøvrigt den største Del af Engene langs Aaen ligesom Aaløbet selv er saa vel reguleret, at det botaniske Særpræg er gaaet tabt. Saaledes set er det kun ret uanselige Fragmenter af et større, naturmæssigt set interessant, Landskab, der nu rummer Resterne af den for sin Egn interessante og artsrige Vegetation.

Af Bakkeplanter paa selve Aasens løse, sommervarme og veldrænede Grusbund kan nævnes følgende Arter: Eng- og Dunet Havre (*Avena pratensis* og *pubescens*), Glat Rottetale (*Phleum Boehmeri*) og den nodøse Form af Alm. Rottetale (*Ph. pratensis v. nodosum*), lidt Stivbladet Svingel (*Festuca rubra v. duriuscula*), Stivhaaret Kalkkarse (*Arabis hirsuta*), Mark Karse (*Lepidium campestre*), Knoldet Mjøduert (*Filipendula hexapetala*), Tjærenelike (*Viscaria*), Fleraarig Knavel (*Scleranthus perennis*), Nikkende Kobjælde (*Pulsatilla pratensis*), Mark-Bynke (*Artemisia campestris*), Voldtimian (*Calamintha acinos*), de to Timian-Arter (*Thymus chamædryis* og *serpyllum*), Tusindgylden (*Erythraea centaurium*), Hulkravet Kodriver (*Primula veris*) ret sparsom, Haaret Viol (*Viola hirta*).

Til Aasens sjældneste Planter hører dog tre smaa Arter af Papilionaceer, af hvilke navnlig Fugleklo (*Ornithopus perpusillus*) har Interesse ved her at optræde paa et af sine yderst faa Voksesteder øst for Storebælt, Dansk Astragel (*Astragalus danicus*) og Liden Sneglebælg (**Medicago minima*¹⁾) ved ligesom at danne en sydlig Udløber af Arternes Hovedforekomst i Nordvestsjælland.

Paa saavel dyrket som udyrket Grusbund optræder en Del eenaarige Arter, der iøvrigt ikke er almindelige i Egnen; af disse skal nævnes Grøn Skærmaks (*Setaria viridis*), Trekløvet Stenbræk (**Saxifraga tridactylites*), Hare-Kløver og Stribet K. (*Trifolium arvense* og *striatum*), Liden Torskemund og Spydbladet T. (*Linaria minor* og *elatine*), Korn-

¹⁾ De med en * foran Navnet mærkede Planter er angivne af Sev. Petersen, men ikke genfundne af Forf.

Ridderspore (**Delphinium consolida*) og Liden Museurt (*Filago minima*).

Spredt paa Aasens forskellige Partier fandtes en Adventivflora, der ikke omtales af Sev. Petersen, og formentlig er tilkommen senere end hans Undersøgelse, men dog synes at have vokset paa Aasen i et Aaremaal. De førstnævnte fire Arter, der forekom sammen paa en Del af Aasens nordlige, lave og noget oprodede Del, skyldes formentlig urent Lucernefrø og kan meget vel have vokset i mange Aar paa Stedet. Disse fire quasispontane Arter er: Kegle-Limurten (*Silene conica*), der nu er indgaaet som fast Borger i Floraen her i Landet paa en Række udyrkede, sandige Steder, der svarer til dens Forekomst paa Stepperne i Mellem- og Syd-europa (bl. a. Hornsherred og Refsnæs i Sjælland, Ungersbjergene paa Fyn, Mariagerfjords Nordside i Jylland); endvidere Vinget Bibernelle (*Poterium polygamum*) i fortrinligt udviklede, smukt fructificerende Individier; Smaaskulpet Dodder (*Camelina microcarpa*) og Graadodder (*Alyssum calycinum*), der begge er ret talrige. Lucernen (*Medicago sativa*) er forvildet overalt paa Aasen, hvilket støtter Opfattelsen af, at de foran nævnte Planter er hidført med den, dog forekommer Ager-Hejre (*Bromus arvensis*) ogsaa overalt som selvsaet. Paa Agre ved Spidsbanke forekom de to hinanden meget nærstaaende Vikkearter *Vicia dasycarpa* og *villosa*, begge talrige i Roemark som Efterslet efter tidligere Udsæd med Rug. I en Græsmark ses Gaffeldelt Limurt (*Silene dichotoma*).

Vi er dog endnu ikke færdige med Bakkefloraen, idet der endnu forekommer en hel Del Planter med Tilbøjelighed til at vokse paa tør, solbeskinnet Bund og ikke alle er almindelige i Egnen. Af disse skal nævnes: Taarnurt (*Turritis*), Slangehoved (*Echium*), Læge-Oksetunge (*Anchusa officinalis*), Gyldenris (*Solidago*), Haarrig Høgeurt og Skærm-H. (*Hieracium pilosella* og *umbellatum*), Djævelsbid (*Succisa*), Alm. Kongepen (*Hypochoeris radicata*), Blaahat (*Knautia*), Korthoved-Tidsel (*Cirsium acaule*), Mælkurt (*Polygala vulgaris*), Dunet Vejbred (*Plantago media*), Nøgleblomstret Klokke (*Campanula glomerata*), Løgrodet Ranunkel (*Ranunculus bulbosus*), Farve-Vav (*Reseda luteola*), Knopurter (*Centaurea jacea* og *C. scabiosa* c. var.), Kornet Stenbræk (*Saxifraga granulata*), Pimpinelle (*Pimpinella saxifraga*), flere Kløver-Arter, Bakke-Nellike (*Dianthus deltoides*), flere Poa-Arter (*Poa compressa*, *angustifolia* og *pratensis*), Vaar-Star og Haaret S. (*Carex caryophyllea* og *hirta*), mange Blæresmelle (*Silene vulgaris*), Sølv-Potentil og Femfingerurt (*Po-*

tentilla argentea og *reptans*), Dusk-Syre (*Rumex thyrsiflorus*), hyppig sammen med dens mere almindelige Slægtninge, Bakkestjerne (*Erigeron acer*), Gul Stenurt (*Sedum acre*), Rundbælg (*Anthyllis*), Alm. Krageklo (*Ononis repens*) o. fl.

Paa den udyrkede Spidsbanke tilkommer et andet Element, idet der her foruden Lyng (*Calluna*) findes bl. a. Bjerg-Rørhvene (*Calamagrostis epigeios*), Plettet Kongepen (*Hypochoeris maculata*) og Lav Scorzonér (*Scorzonera humilis*). Paa den stærkt sandige Del af Aasen omkring denne Høj er fornylig plantet Naaletræer, og Partiet har tidligere været opløjet, idet et enkelt Parti nu henlaa som hvilende Mark med Blaamunke (*Jasione*) som dominerende Plante; her fandtes desuden Fugleklo i et ret stort Antal samt Flipkrave (*Teesdalia*), de to Dværgbunke-Arter (*Aira*), Brudurt (*Herniaria glabra*), Slangehoved, Rødknæ, Mark-Bynke og en Del flere af de foran nævnte Arter. I dette Omraade var ogsaa Storblostmret Kongelys (*Verbascum thapsiforme*) almindelig, ogsaa i Lucerne- og Græsmarker.

Fra Engen angiver Sev. Petersen *Gentiana* „*amarella*“, som formentlig efter nyere Terminologi skal være **G. uliginosa*; fra Aaløbet nævnes **Potamogeton coloratus* og **P. gramineus* samt **Echinodorus ranunculoides*. Disse Planter har jeg ikke genfundet, hvorimod Kær-Fladbælg (*Lathyrus palustris*) genfandtes i prægtig Blomstring.

Det interessanteste af Sev. Petersen beskrevne Parti af Vaarby Aabanker og deres nærmeste Omgivelser er imidlertid ikke Aasen selv, men en lille tæt øst for Bakkedragets midterste Del liggende Natureng, som han med Stedets Beboere betegner som „Enghaven“. Det lykkedes mig ikke ved mit Besøg at finde denne Lokalitet, som dog er saa nøjagtigt beskrevet i S. P.s Manuskript, men jeg har senere konstateret, at Stedet er helt opdyrket, og den interessante Vegetation er gaaet til Grunde. Denne lille Engplet med et tilgrænsende Stykke af Aasen vilde ellers have egnet sig ypperligt til botanisk Fredning. Engen synes at have været et Eksempel paa en her i Landet snart kun fortidig Engtype med en egen fortættet Vegetation: den frodige, ofte kalkholdige, ret højtliggende Blomstereng, der mest forekommer i Landets østlige, frugtbare Egne, men snart er udryddet af Kulturen. Man kunde efter et Par af dens Dominans-Arter kalde denne Engtype for *Inula salicina* — *Serratula tinctoria* = Engen, en Eng, der sikkert er fysiologisk beslægtet med de svenske eller sydfinske „Løfångar“ (Hesselman, Palmberg); her i Landet er den ofte en Græsningseng fra Jordfælllesskabets Tid, ofte med Aflejringer af Kildekalk eller anden Kalk under;

dette sidste har undertiden været dens Skæbne i en Periode, hvor Kalktrangen skulde udryddes i Landet. Jeg vil lade Sev. Petersen selv beskrive denne Enghave, hvis Længde fra Øst til Vest angives til 300 Alen, medens Bredden fra Nord til Syd er 60 Alen:

„Denne Eng, der kun er lidt over en Tønde Land i Flademaalet, er — tilligemed en mindre, nærliggende Eng — den eneste Del af Strækningen mellem Aabakkerne og Højlandet, som i Mands Minde ikke har været dyrket. Den ligger kun faa Fod højere end Engstrækningen vest for Bakkerne og støder umiddelbart op til den sydlige Aas. . . .

Des mere rig og karakteristisk er Enghavens Plantevækst, idet dens fremherskende Planter ikke gjenfindes i vid Omkreds og desuden ere saa ligeligt fordelte, at det er vanskeligt at gengive nogen enkelt som Karakterplante. Dog er det uden Tvivl *Inula salicina*, **Serratula tinctoria* og *Campanula glomerata*, der danne det tætteste, mest iøjnefaldende Blomsterflor. Mellem disse kraftige Planter vil man i den tidlige Forsommer se et smukt Flor af **Gymnadenia conopsea* og **Orchis ustulata*, medens **Orchis morio* kun træffes hist og her. *Galium boreale*, *Thalictrum simplex* og *Spiraea filipendula*, der her optræder med lav Vækst og næsten kugleformet Blomsterstand, ere udbredte over Størstedelen af Engens næsten plane Overflade, medens **Ononis hircina* samt **Dianthus superbus* vokse i Mængde paa dens midterste Del. Endelig træffes *Scorzonera humilis* hist og her i den østlige Del og *Trollius europæus* i faa Eksemplarer i Nærheden af Aasen. . . . Nogle af disse Planter: *Inula salicina*, *Thalictrum simplex*, *Ononis hircina*, *Serratula tinctoria* og *Campanula glomerata* give Enghaven Præget af Strandeng, medens andre som *Spiraea filipendula*, *Orchis ustulata* og *morio*, *Dianthus superbus* samt *Galium boreale* karakterisere den som almindelig høj Eng. Enghaven maa derfor vistnok opfattes som høj Strandeng, uagtet den er fjernet $\frac{3}{4}$ Mil fra den nærmeste Kyst.“

Af de foran nævnte Planter har jeg ikke genfundet seks af de sjældneste, bl. a. de tre sjældne Orchideer; flere af Arterne maa anses for helt forsvundet fra Egnen med den lille Engs Indtagning til Kultur. I Stedet for denne Enghave I, som jeg herefter vil kalde den, fandt jeg imidlertid en anden Engplet, beliggende lidt nordvest for Aasens Nordende, mellem denne og Vaarby Aa, let kendelig og tydeligt afvigende fra de omgivende Enge ved sin spredte *Phragmites*-Bevoksning og vaadere, noget moseagtige Karakter. Denne Enghave II, som jeg vil kalde den, var omtrent af en Tønde Lands Størrelse som den anden, og frembød, skønt trængt af Kulturen fra alle Kanter, afvandet, udgrøftet og opkørt, en be-

tydelig floristisk Interesse. Denne Plet, der allerede paa Afstand vakte min Interesse, og som jeg derfor straks afsøgte, synes helt at være undgaaet Sev. Petersens Opmærksomhed, da en Del deri forekommende ret sjældne og iøjnefaldende Planter slet ikke angives af ham fra Aadalen.

Enghave II. Karakterplanten sammen med Tagrør i de vaadere Dele af Engen er Butblomstret Siv (*Juncus obtusiflorus*¹⁾ *), der ikke hidtil har været kendt fra Sydvestsjælland. Subdominerende er *Carex*-Arter, især *C. lepidocarpa*¹⁾ og *C. Hornschuchiana*¹⁾, der danner mange sterile Hybrider (*C. Hornschuchiana* × *lepidocarpa*¹⁾). Fremtrædende i denne Bund af Siv og Star er 3-4 Orchidcer: Sump-Hullæbe (*Epipactis palustris*¹⁾); foruden den sædvanlige blegrøde Kød-farvet Gøgeurt en mørkerød Variant af samme samt Eng-Gøgeurt (*Orchis incarnatus* c. var. og *majalis*); indblandet i rigelig Mængde er endvidere Vibefedt (*Pinguicula*) og Festgræs (*Hierochlœ odorata*). Af ikke almindelige Arter kan desuden anføres lidt Brøndkarse (*Nasturtium officinale*¹⁾), Kommen-bladet Seline (*Selinum carvifolium*¹⁾), Sump-Kællingtand (*Lotus uliginosus*¹⁾), Stivhaaret Borst (*Leontodon hispidus*¹⁾), Vinget Perikum (*Hypericum acutum*¹⁾) og Tvebo Baldrian (*Valeriana dioeca*¹⁾); af Læge B. (*Valeriana officinalis*¹⁾) fandtes nogle faa Individuer i Engens Rand. Nævneværdige er ogsaa Arter som Blaatorp (*Molinia*), Djævelsbid (*Succisa*), Krybende Pil (*Salix repens*) samt Krydsningen mellem Vand- og Ager-Mynte (*Mentha aquatica* × *arvensis*¹⁾) med sine Stamarter. Paa den højere Bund, især i Kanterne af Eng-lodden, findes adskillige af de af Sev. Petersen fra Enghave I anførte Arter: Pilebladet Alant (*Inula salicina*) temmelig talrig, Rank Frøstjerne (*Thalictrum simplex*) i Mængde, lidt Nøgleblomstret Klokke (*Campanula glomerata*) og Engblomme (*Trollius*); ved Vejkant nær Engen Knoldet Mjødurt (*Filipendula hexapetala*), der forøvrigt ogsaa forekommer andet Steds i Terrænet. Her forekommer ogsaa Arter som Kær- og Kaal-Tidsel (*Cirsium palustre* og *oleraceum*), Ny-serøllike, Alm. Mjødurt, Hjortetrøst, Vild Hør, Hjertegræs Haaret Viol, Blæresmelle, Femfingerurt, Løvefod (*Alchemilla* sp.), Gul Snerre og Pengebladet Fredløs (*Lysimachia nummularia*¹⁾), Dunet Vejbred, Hulkravet Kodriver og endnu en lang Række af mere almindelige Arter, for en stor Del de samme som de ca. 70 Arter af almindelige Planter, som Sev. Petersen har noteret i „Enghave I“. Dette viser, at de to Engloddens Karakter i hvert Fald har været beslægtet, endskønt de ligger i mere end en Kilometers Afstand fra hinanden og paa hver sin Side af Aasen. I Enghave II noterede

*) ¹⁾ = ikke anført i Sev. Petersens Liste.

jeg godt og vel 100 Arter, og omtrent 20 af disse Arter anføres ikke i Sev. Petersens Liste, endskønt de efter deres Hyppighedsgrad i Egnen vel maatte ventes angivet, om han havde fundet dem.

Ved Beskrivelsen af Enghave I kommer Sev. Petersen til den Slutning, at den nærmest maa være en „høj Strandeng“. Dette er saa meget mere paafaldende, som ingen af de af ham nævnte Planter er bundet til Stranden, men ganske vist nok i disse Egne af Landet ofte i Strandens Nærhed finder de Fristeder, der betinger deres nutidige Forekomst. I Enghave II var der imidlertid ogsaa svage Træk af en salin Flora, om end denne næppe er saa udpræget, at man kan tale om et „Saltsted“ i botanisk Forstand (men maaske ved Undersøgelse kan vise sig som saadant i geologisk). Først og fremmest voksede Jordbær-Kløver (*Trifolium fragiferum*¹⁾) saavel langs Engvejen, der her gik langs Skellet til de dyrkede Agre, som østligere ved selve Sognevejen, der fra Bjergbemark førte ned imod Engdraget, altsaa paa højere Bund og langt fjernet fra Engen. I Enghave II fandtes enkelte Strand-Svingel (*Festuca arundinacea*¹⁾) og en enkelt lille Lavning med Enskælet Sumpstraa (*Scirpus uniglumis*¹⁾); endelig fandtes Kantbælg (*Tetragonolobus maritimus*¹⁾) i rigelig Mængde i Engens nordlige og sydlige Kanter, samt mere sparsomt den ved vore lerede Strande spontane Høj Stenkløver (*Melilotus altissimus*¹⁾), dog i en Udgave, der kun daarligt svarede til Navnet, da den næppe var fodhøj.

Ingen af disse Planter er vel udelukkende bundet til Stranden, men det er dog en Kendsgerning, at de hyppigst forekommer dér, hvor Bunden er leret og saltholdig. En kemisk Undersøgelse af Brøndvand eller andet Grundvand paa Stedet vil jo kunne afgøre, om der virkelig, som meget tyder paa, findes Salt i Grundvandet, hvad der vilde give Stedet endnu yderligere Interesse. I saa Fald vilde Bjergbemark-Lokaliteten indgaa som naturlig „Saltlokalitet“ i den Række af Saltsteder, der strækker sig langs Storebælts Østside fra Tissø over Mullerup, Ørslev, Rislev, Lou til ned imod Vordingborg.

En Tanke, der vel næppe er helt ny eller tør kalde sig en Hypothese, melder sig, mens jeg sidder ved Bakkefoden i Vaarby Aadal og stirrer ned i Vandet fra et Kildevæld, der bryder frem netop her, hvor de nævnte Saltplanter forekommer i Nærheden: Skulde Isens uhyre Tryk i Storebæltbassinet under Istiden have frembragt en Brudlinie eller maaske en Forkastningslinie i Kridtundergrunden, forløbende fra Nord til Syd, ubrudt eller i Spring, og har denne Bruddannelse bidraget til Udformningen af Dalsystemerne i det vestlige og sydvestlige Sjælland? Staar vi her ved Bredden af Permhavet,

hvis blødere Lag har maattet give efter for Isens Tryk, saa at f. Eks. Saltlokaliteten ved Ullerslev paa den anden Bred af Bæltet kunde være Indikationen for en „Horst“ af Salt eller Gips eller andre Aflejringer fra Bunden af dette Oldhav, hvis Grænser endnu ikke er fastlagt? Men for dog at foretage sig noget praktisk kunde man iværksætte en systematisk Eftersøgning af Saltsteder i Vest- og Sydvestsjælland, især i Dalsystemet Tissø-Mullerup Mose, i hele Vaarby Aadal, i Susaaens Dal og i Egnen mellem Næstved-Vordingborg og fortrinsvis søge disse Steder ved Overgangen mellem Bakkefod og Dalbund. Maaske vil en saadan Undersøgelse give Resultater, hvoraf Slutninger tør drages.

Holte, ^{28/9} 1932.

Rørdrummens Flugt.

Af Sigfred Knudsen.

Det er kun faa, der faar den Oplevelse at se Rørdrummen og at høre denne de store Rørskoves mystiske Fugls

Fig. 1. Flyvende Rørdrum.

Efter Akvarel.

Pauken, en Lyd, der ofte er blevet sammenlignet med en Okses eller en Tyrs Brølen — dens latinske Navn er da ogsaa *Botaurus* — Tyren —, men som mest af alt ligner den Lyd, der fremkommer, naar man blæser i en tom Flaske. Er man tæt ved en pøukende Rørdrum, hører man nogle afbrudte Lyde før det lange „Brøl“ kommer.

Natfugl, som Rørdrummen er, viser den sig kun meget sjældent om Dagen uden for Yngletiden, ligesom Pauknin-gen ogsaa nærmest hører Yngletiden til.

Jeg har været saa heldig at høre og se Rørdrumme flere Steder i Jylland i de senere Aar, og navnlig de første Gange, jeg saa denne store, sælsomme Fugl, virkede det betagende.

Lydløst hæver den sig op fra Rørskoven, flyver ret lavt med langsomme, værdige Vingeslag et Stykke bort og forsvinder i Rørene paa samme stilfærdige Maade.

Kun een Gang har jeg set den tå sig anderledes, idet den gik ret højt til Vejrs, kredsede en lille Tid, men klap-

pede saa pludselig Vingerne sammen paa samme Maade som Hørsegøgen gør det og for som en Pil ned i Rørskovens Skjul. (Fig. 2) — En enkelt Gang har jeg set Rørdrummen kredsede lige over mig.

Det er et pragtfuldt Syn at se den flyvende Rørdrum fra Siden, men næsten endnu smukkere er det at se den underfra, selv om det ser lidt aparte ud med den sære Benstilling. Dens Vinger er mægtige, baade lange og brede, og ligner i høj Grad Uglevinger.

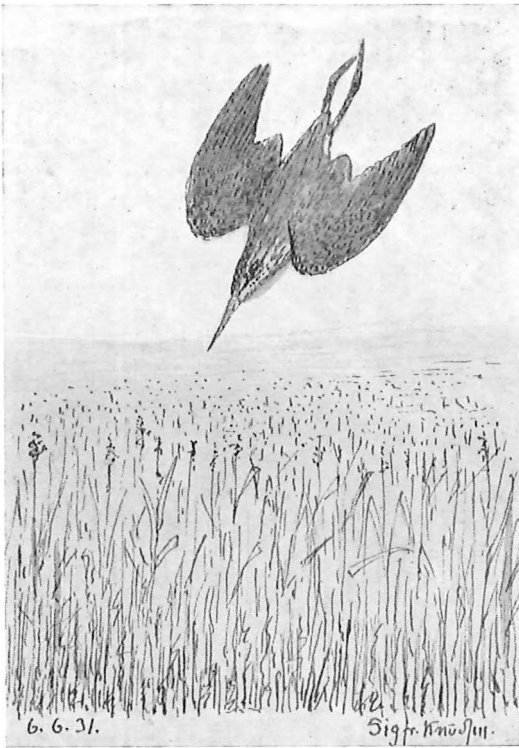

Fig. 2.

Paa nedenstaaende Billede har jeg forsøgt at fremstille det smukke Syn.

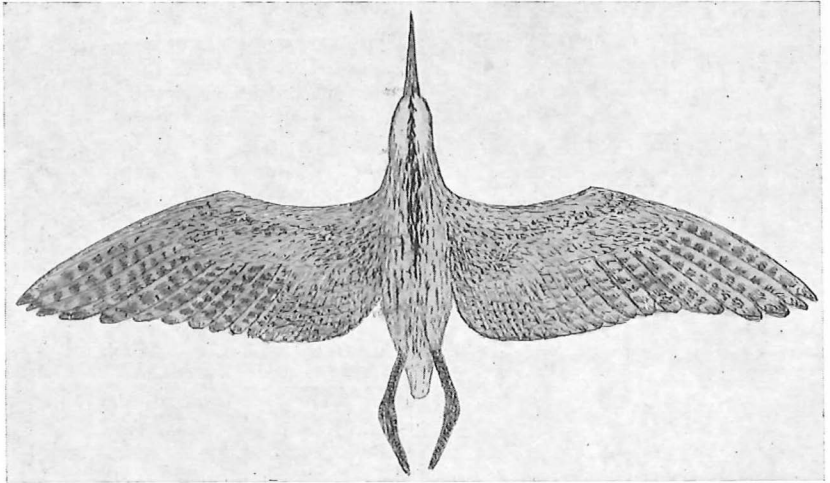

Fig. 3. Flyvende Rørdrum, set fra Undersiden.

Efter Akvarel.

Som Regel er Rørdrummen taus, naar den flyver, men ved denne Lejlighed — den havde halvvoxne Unger, som lige havde forladt Reden, i Nærheden, — udstødte den hele Tiden med korte Mellemrum tre hurtigt paa hinanden følgende Lyde, omtrent som „op-op-op“ eller „rop-rop-rop“.

Mindre Meddelelser.

Fuglenotitser fra Bornholm. — $\frac{4}{4}$ 1933, Kl. c. 13, saa jeg en Glente passere Skovfogedstedet „Segen“. Efter modtagne Oplysninger ser det ud til, at den har opholdt sig her i Almindingen en Uges Tid.

$\frac{7}{4}$ kom den Hvide Vipstjert til Segen.

$\frac{14}{4}$ havde Vandrefalken fire Æg i sin Redè. Denne ligger desværre i Aar paa et let tilgængeligt Sted, saa der er Fare for, at Æggene kan blive taget.

Store Flokke af Sjaggere og Vindrosler holder i disse Dage til i Almindingen.

$\frac{17}{4}$ var der en Blaa Kærhøg ved Bastamose.

Segen, $\frac{18}{4}$ 33.

A. F. V. Seier,
Statsskovfoged.

Et Par lagttagelser angaaende Solsorten. Det er ikke vanskeligt at komme Solsorten paa nært Hold, baade naar den færdes i Haven, og naar den ruger i sin, oftest godt skjulte, Rede. Selve Redebygningen foregaar i Lyn-Tempo — paa en god Dags Tid er den klar til Æglægningen; men det er ogsaa svært Materiale, der anvendes: ret store Klude- og Papirstumper danner ofte Bundlaget i den valgte Grenkløft. I visse Tilfælde opgives en næsten færdigbygget Rede, og der tages fat paa en ny Byggeplads. Maaske er den første erkendt som usikker, eller den er bare anbragt for at tiltrække sig eventuelle Fjenders eller Fredsforstyrres Opmærksomhed, mens saa Rede Nr. 2 eller 3 bliver Steøet, hvor det virkelig foregaar. Er Æglægningen først tilendebragt, vil Rugningen dog vist blive gennemført, selv om det viser sig, at Solsorten har forregnet sig med Hensyn til Redens Skjulthed.

En saadan Fejlregning fandt uden Tvivl Sted i min Have i Foraaret 1926. — I Slutningen af April var der blevet savet flere større Grene af en Elm i begyndende Udspring. De blev smidt i Bunke, og paa Grund af fugtigt Vejr holdt de sig saa længe friske, at Solsorten lod sig friste. Reden anbragtes øverst i Bunken, men kun ca. 1 Meter over Jorden. Beregningen var vel nok, at fortsat Løvspring skulde skjule den helt. — Det glippede altsaa; og det blev da muligt at følge hele Udviklingen ret intimt. —

Hunnen er ene om at ruger. Hannen holder Vagt og er paa Færde med Skrig og Skraal, saa snart en Kat viser sig i Nabolaget. Solsorten flyver da lavt hen over Jorden og suser i faretruende Nærhed forbi Katten, sandsynligvis med det Formaal at lokke Katten til Forfølgelse bort fra Reden. — Hunnen kunde være borte fra Reden med de utildækkede Æg temmelig længe, naar den var ude for at søge Føde. Den skulde nok holde sig til, hvis der var nygravet Jord; den var saa lidt sky, at den kunde tage Regnormene næsten lige fra Spaden. Det var nok saa bekvemt, som naar den skulde lytte sig til — thi det gør den tilsyneladende —, hvor de fandtes, og saa fare løs med Næb og Kløer for at bringe dem frem for Dagens Lys.

Rugningen varede elleve Dage; saa laa der i Reden fire nøgne Unger med store Gab paa lange Halse. Snart fyldte de saa meget i Reden, at de let kunde ses over Kanten, ja til sidst hoppede de endog op paa denne. — Nu var Faren overhængende; det vilde være et rent Lykketræf, om de ikke blev Kattens Bytte. — En Dag var Reden tom. — Nu var det altsaa sket! Men nej: en af Ungerne sad paa Grenene i Nærheden af Reden — eneste overlevende? — lykkelig undsluppet Rovdyret? — Vilde den kunne frelses ved af blive sat tilbage i Reden? Og vilde Forældrene, der larmede i Nærheden, tage sig af den, efter at Menneskehænder havde rørt ved den? — Hjælpeløs maatte den jo være med sin kun halve Fjerbeklædning. — Det maatte forsøges. — Et mislykket Greb! Det gav ikke Anledning til Gentagelse, for Ungen — fløj — hen i Tjørnehækken, hvor det viste sig, at hele den øvrige Familie opholdt sig i bedste Velgaaende. Det var her

lagttageren, der gjorde fejlt Bestik ved at mene, at saa ufuldkomne Flyveredskaber var utjenlige. Ungerne havde med deres Lilleputvinger og tommelange Halestump naaet det normale Stadium for Redeflugt.

Allerede paa et tidligere Tidspunkt i Ungernes Opvækst var den lagttagelse gjort, der er den egentlige Anledning til nærværende Meddelelse. — En Dag blev Fodringen ret grundigt iagttaget. Et helt Næbfuld Regnorme blev fordelt i Ungernes forslugne Gab. Derefter stak Solsorten Næb og Hoved ned mellem Ungerne, og op fra Bunden halede den en lang hvid „Pølse“. — Nu flyver den nok med den, ligesom Stæren i samme Situation, og lader den dumpe et godt Stykke fra Reden, formodede jeg. Men nej! Den svægede den! Med en Del Besvær ganske vist. Om det var, fordi den klæbede, eller kvalmede, var ikke klart — men ned kom den.

Naturligvis er denne forbavsende Form for Renovation meget effektiv; nærmest „Træk-og-Slip“ og „Nilfisk i een forbedret Ud-gave — men Formaalet? Der kan antagelig godt være en Rest af uforbrugt Næring i Ungernes Udtømmelser, saa der kunde blive Tale om huslig Økonomi i en særlig Form. Foranstaltningen rummer dog sikkert ogsaa et Sikringsmoment, bevist eller ubevist, idet Tilsmudsning af Reden og dens Omgivelser kunde være vejledende for Fjender. Endelig er der vel ogsaa den Mulighed, at Solsorten tilfredsstiller sin Lækkersultenhed ved denne „Nydelse“.

Ikke længe efter byggede samme Par Rede igen paa et sikrere Sted, i en Mirabellebusk. Hunnen maa have været ude for et Ulykkestilfælde, i hvert Fald havde dens ene Vinge en Defekt, den kunde ikke foldes helt sammen. Fuglen var altsaa kendelig; og vi havde Fornøjelse af at følge dens Liv og Færden Sommeren igennem — den udrugede tre Kuld Unger ialt — og hele fem Aaret derefter. — I et følgende Aar var de uheldige med et Kuld. Inden Ungerne blev tilstrækkelig fjerede, indtraf der flere Dages Regn og Blæst. De frøs da ihjel paa een nær. Dette Uheld afskrækkede dog ikke Forældrene fra at gaa i Gang med et nyt Kuld i den gamle Rede. Og næste Foraar brugte de for tredje Gang samme Rede. — Dette Solsortpar havde rimeligvis i mere end almindelig Grad overvundet sin Skyhed for Mennesker, tildels maaske fordi Egnen her har forholdsvis ringe Trævækst og ikke frembyder store Muligheder for at skjule Reden. Maaske har de ogsaa gjort den „Erfaring“, at det er ufarligt, at Mennesker passerer lige forbi Reden mange Gange hver Dag, og at „man“ derfor godt kan tage fast Bopæl og være en kær Nabo, trods Bæretyverier og deslige.

Esbjerg, i Maj 1933.

Frede Astrup,
Kommunelærer.

Nordisk Radeløv (*Asplenium septentrionale*). Denne mærkelige Bregne fandt Lærer S. M. Rasmussen ^{28/5} ved Halskov paa Østfalster. Der er kun eet meget kraftigt Individ, der vokser mellem Stenene paa Østsiden af et Stendige. Tidligere er den fundet i Østvendssyssel, Midt- og Nordsjælland foruden dens egentlige Hjemsted i Danmark: Bornholm.

L. Kring.

Sommerfuglenotitser fra Jellingegnen. *Papilio machaon* L. (Jelling Sk.). *Aporia crataegi* L. (alm. Jelling Sk.). *Colias edusa* Fabr. (Jelling, tidligere meldt). *Argynnis pales var. arsilache* Esp. (alm. i en Skovmose v. Jelling). *Acherontia atropos* Linn. (1 Stk. Fare). *Umanis scabiosa* Z. (Jelling). *Notodonta ziczac* Linn. (Gadbjerg). *Agrotis janthina* Esp. (Faarup). *Agrotis florida* Schmidt (Jelling). *Pachynermia hippocastanaria* (Jelling Sk.). *Catena haworthii* Curt. (Faarup). *Bombicia viminalis* Fabr. (Lindeballe). *Mamestra serena* Fabr. (Egtved). *Prothymnia viridaria* Cl. (Lindeballe). *Eucosmia undulata* Linn. (Jelling). *Lygris relictata* Fabr. (Faarup). *Larentia olivata* Bkh. (Jelling Sk.). *Larentia hastata* Linn. (Lindeballe). *Larentia nigrofasciaria* Goeze (Lerbæk). *Larentia badiata* Hb. (Jelling). *Larentia ruberata* (Jelling). *Abraxas adustata* Schiff. (Jelling). *Numeria pulveraria* Linn. (Jelling Sk.). *Hygrochroa syringaria* Linn. (Faarup).

Aage Videbæk.

Sommerfuglenotits. Dødningshovedet. Jeg modtog 29. Okt. 32 et sjælden stort og velbevaret Eksemplar af vor største danske Sommerfugl, *Acherontia atropos* L., som blev fundet ved Aarhus samme Dag.

A a r h u s, ^{15/1} 33.

Olaf Bager.

Tillæg til Fortegnelse over Danmarks Vaarfluer. Siden Haandbogen over Danmarks Fauna, Vaarfluer, udkom i 1916, er der fundet nogle af de Arter, hvis Beskrivelser var taget med i Haandbogen; men hvis Forekomst her i Landet paa det Tidspunkt endnu ikke var konstateret.

Philopotamus montanus Donovan er fundet i Antal ved Ure Bæk i Grejsdalen, ^{18/7} 1916, og ved Løjenkær Bæk, ^{29/5} 1921 (begge Fund ved J. Kr. Findal). Endvidere er der taget nogle Eksemplarer af Arten ved en lille Sidebæk til Funder Aa og ved Møllegaards Bæk paa Bornholm (Forfatteren).

Stenophylax rotundipennis Brauer. 1 ♂ er taget ved Pjedsted Aa, ^{16/8} 1931 (Forfatteren).

Altophylax dubius Steph. 1 ♀ er fundet i Rudehegn, ^{10/9} 1911, af afdøde Sløjd lærer C. Larsen. Eksemplaret findes i Naturhistorisk Museum, Aarhus.

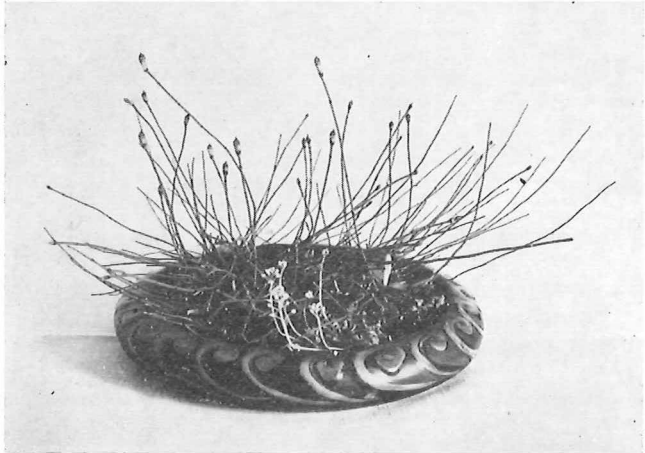
Lithax obscurus Hagen er fundet i 8 Eksemplarer (♂♂) ved Tybrind Bæk paa Vestfyen, ^{27/5} 1933, af J. Kr. Findal.

Martynov (Pract. Entom. Leningrad, 1924) har paavist, at *Stenophylax latipennis* Curtis, som hidtil er betragtet som selvstændig Art, er samme Art som *Stenophylax stellatus* Curtis. Fund, som har været anført under *latipennis*, bør altsaa henføres under *stellatus*.

Karl-Herman Forsslund har i Ent. Tidskrift, Stockholm, givet en Revisionsfortegnelse over Zetterstedts Samling af Trichopterer fra Lappland (Zool. Mus., Lund), og af denne Fortegnelse fremgaar, at Navnet *Molanna palpata* Mac Lachl. bør vige for *Molanna albicans* Zett., som har Prioritet, og det samme gælder *Matonnodes zelleri* Mac Lachl., der fremtidig faar Navnet *Matonnodes tincla* Zett.

P. Esben-Petersen.

Liden Padderokke (*Equisetum variegatum*). I Sommeren 1932 fandt Lærer S. M. Rasmussen, Stubbekøbing, en ejendommelig Padderokke i en gammel Grusgrav ved Nr. Tostrup paa Falster. Ved et

Besøg paa Stedet ³⁰/₄ 33 af Lærer Rasmussen, Dr. Jonas Olsen, Lærer Fr. H. Møller og undertegnede blev den bestemt til Liden Padderokke.

Denne er tidligere kun fundet ved Liveraa i Vendsyssel, og dér skal den være forsvundet. — Voksepladsen paa Falster rummer mindst 1000 Eksemplarer, og der er ingen Fare for, at den vil blive udryddet af Mennesker.

Billedet er Fotografi af nogle Individuer, arrangeret af Dr. Jonas Olsen. Fot. J. F. Jessen.

L. Kring.

Nyt Vaarfluefund paa Bornholm. Den udmærkede Samler, Hr. J. Chr. Jensen i Rønne har sendt mig en Del fint Insektmateriale fra Bornholm, deriblandt Vaarfluen *Limnophilus elegans* Curt., som ikke før taget paa Øen, *Pryganea striata* L. (1 ♀ Almindingen ²⁵/₆ 33) og *Stenophylax stellatus* Curt. (2 ♀♀ ved Rø ²³/₁₀ 31). Jeg haaber senere at faa Lejlighed til her i Tidsskriftet at give en Fremstilling af, hvad Hr. Jensen har sendt mig af interessante Dyr fra Bornholm.

J. Kr. Findal.

Den store Skivesnegl (*Planorbis corneus* L.) er nu hjemmehørende i Gudenaav. Randers.

Jeg fandt friske, udvoksede Skaller (¹³/₄ 33) indrevene paa 0,5 m paa Brændingskysten i „Deltæt“ (vestlige Del ud for Banegaarden).

I Oktober 1926 (Hj. Ussing l.c. „F. & F.“, 5. Hæfte) fandt jeg en frisk Skal fra Gudenaaven omtrent paa samme Sted, men det var jo lovlig lidt at bygge paa.

Hj. U.

Foreningsmeddelelser.

Naturhistorisk Forening for Sjælland.

Ekskursion til Stensby Skov og Petersværft i Sydsjælland Søndag den 13. August. Deltagerne samles ved Stensved St. Kl. 10¹⁸ (fra Kbh. afgaar Billigtog 5³⁸, Eksprestog 7⁴¹); herfra med Bil paa Foreningens Regning til Stensby Skov. Fodtur langs Kysten til Petersværft og derefter enten til Fods gennem Skoven til Langebæk eller evt. i Bil tilbage til Stationen, hvorfra Hjemrejse Kl. 19⁵². — Tilmeldelse maa ske til Førstelærer L. P. Jensen, Højelse pr. Lille Skensved, senest 8. August.

Ekskursion til Billesborg Skov ved Køge Søndag den 3. September. Samlingssted Køge St. Kl. 9⁴⁰; Hjemrejse med et Aftentog.

Mad medbringes paa Turene. Kaffe kan faas undervejs.

L. P. Jensen.

Ordinær Generalforsamling blev afholdt paa Roskilde Jernbanehotel Søndag den 11. Juni 1933. — 12 Medlemmer var mødt.

Formanden afgav Beretning. Der var foretaget 3 Ekskursioner: Heseede Skov 8. Maj 1932. Tisvilde 19. Juni og Skjoldnæsholm 21. August samt afholdt en Ekstrageneralforsamling 29. Januar 1933. — Beretningen godkendtes eenstemmigt.

Kassereren aflagde Regnskab, som balancerede med 390 Kr. 33 Øre og viste et Overskud af 43 Kr. 86 Øre. — Det godkendtes eenstemmigt.

Til Styrelsesmedlemmer valgtes: Kommunalærer J. P. Kryger, Gentofte, Førstelærer L. P. Jensen, Højelse (begge Genvalg) og Translatør Aug. West, København (i Stedet for Konservator K. Wiinstedt, der ikke ønskede Genvalg), alle eenstemmigt.

Til Revisor (i Stedet for Hr. West) valgtes Overassistent A. Foch, Holbæk.

Der forelagdes et Forslag fra Styrelsen til nye Love for Foreningen. Forslaget vedtoges eenstemmigt med følgende Ændringer: 1. I § 7 sidste Punktum rettes 1 Kr. til 2 Kr. 2. I § 12, 2. Stykke, tilføjes efter 1. Punktum: „Stemmeret har kun de, der har været Medlemmer af Foreningen i mindst 3 Maaneder“ (Se det modtagne Lovudkast!).

Styrelsen blev af Generalforsamlingen opfordret til at forhandle med Styrelsen for „Naturhistorisk Forening for Jylland“ om den sjællandske Forenings Forhold til Tidsskriftet „Flora og Fauna“.

Paa Foreningens Vegne

L. P. Jensen.

Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster.

Kommunalærer J. P. Kryger, Gentofte, holdt 14. November 32 paa Østre Skole, Nyk. F., et instruktivt Foredrag om Snyltehvepse — et Emne, der interesserede Forsamlingen, og som blev udmærket anskueliggjort ved

Projektion af medbragte Præparater. Foreningens Sekretær, Bager Rob. Hansen, bød Velkommen og takkede Hr. Kryger for det gode Foredrag, hvori var indflettet personlige Oplevelser, og som undertegnede fandt værdigt til Optagelse i „Flora og Fauna“. Redaktionen vilde dog hellere have Hr. Kryger selv til at udarbejde en Artikel om Emnet end optage et større Referat, hvilket jeg fuldstændigt billiger. — Der var et større Antal Medlemmer mødt (28), og Forsøget med at sammenkalde til et Vintermøde slog saaledes godt an.

F. H. Møller.

Naturhistorisk Forening for Jylland.

Ny Medlemmer.

Gymnasieelev Aage Videbæk, Jelling.

Kontorist E. Stausgaard Petersen, Aarhus.

Kommis K. Rasmussen, Rosenly, Stationsgade, Riis Skov.

Seminarieelev Kr. Østergaard Nielsen, Uldgade 20, Tønder.

Lærer Harbo, Føvling.

Kommunelærer Niels Thøger Jensen, Trepkasgade 13, Aarhus.

Litteratur.

C. B. Schau: Hvad Roserne lærte mig. (Gyldendal.)

Denne lille Bog, der er skrevet af en Amatør, og som giver en Række gode Raad om Rosers Røgt og Pleje, kan anbefales Begyndere i Rosendyrkningens ædle Kunst.

Albert Jensen.

Knud Brandt Klixbüll: Mit Kaktusvindue. (Povl Branners Forlag.)

Interessen for Kaktus er meget stor for Tiden. Det er betegnende, at paa de Sommeraftener, da den bekendte „Nattens Dronning“ springer ud i Botanisk Haves Væksthuse, kan der komme næsten et Par Tusinde Mennesker for at se den. Det er da ogsaa sikkert nok, at de ejendommelige Planter med den straalende Blomsterpragt rigeligt lønner den Umage og Omhu, man viser dem. Men skal man have fuld Glæde af sine Kaktus, maa man vide Besked om saa mange Ting, og det er derfor godt, at der nu fra særlig kyndig Haand foreligger en (i Prisen overkommelig) Bog, man roligt kan ty til om Raad og Hjælp. Den omfatter forøvrigt ikke alene Kaktus, men ogsaa andre sukkulente Planter, f. Eks. Agaver, de stærkt kaktuslignende Euphorbia-Arter, Dyckia og adskillige andre yndede Stueplanter. Ikke mindst dette Afsnit vil blive modtaget med Glæde. Den smukke Bog er prydet med en Mængde fortrinlige Fotografier.

Albert Jensen.

K. Stephensen: Havedderkopper og Rankefødder. (Danmarks Fauna, 38.)

Det er med ublandet Glæde, en Biolog tager denne Bog i Haanden; thi den omhandler nogle Dyregrupper, som vi i lange Tider har savnet praktisk Litteratur og Bestemmelseslister over paa Dansk, og naar vi hører, at f. Eks. Havedderkopper ikke er behandlet siden H. I. Hansens Arbejde 1884, og den Gang talte 6 Arter (ganske vist inden for Skagen), men nu efter Stephensen kommer op paa 24 Arter (østlige Vesterhav og Skagerak medregnet), fremgaar det jo klart, at her har været et mægtigt Arbejde for Forfatteren, ikke blot baseret paa vort eget Museums Materiale, men ogsaa paa vore Nabolandes.

Foruden den omfattende Litteratur (Litteraturlisten fylder ikke mindre end 7 Sider), har Forfatteren ogsaa haft en fortræffelig Hjælp fra den kendte Specialist Prof. Boschma i Leiden m. H. t. endnu ikke publicerede Noter.

Bogen er paa 158 Sider med 51 Figurer, som er praktisk udvalgt fra kendte Forfatteres Værker og som letter Bestemmelsen meget. Selv om disse Figurer — eller rettere Figurgrupper — nærmest og rimeligst tager Hensyn til Systematiken, har Forfatteren dog ogsaa glædet os med et biologisk Billede (Pag. 16), der viser vore to Havedderkoptyper sugende paa Polydyr.

Systematisk set giver Bogen alt, hvad man kan forlange, ledsaget af glimrende Nøgler, og den behandler endog Rankeføddernes Larver (Nauplius og Cyprisstadierne) samt Underordenen *Rhizocephala* (Rodekrebs, som snylter paa decapode Krebs).

Synonymer er anført, hvor det menes nødvendigt, og dette forekommer mig udmærket, ligesom man ogsaa kan være meget tilfreds med de righoldige biologiske Meddelelser og de indledende Alménbeskrivelser, som er saa vigtige for de Læsere, der mangler Forkundskab.

Jeg kunde have ønsket en lidt mere udførlig Behandling af *Balanus crenatus* (Pag. 124), idet jeg her savner nærmere Omtale og Billede af den ejendommelige store „Trompetform“, denne Art undertiden optræder med.

Dette Ønske bør aldeles ikke opfattes som nogen Kritik fra min Side — maaske kan ingen Forklaring gives? Pag. 118 kommer Forfatteren ind paa Sagen i sin Indledning om *Balanus* Da Costa. Vi er nemlig enige i det gaadefulde, at enkeltstående Individuer ogsaa kan være høje Former. Saadanne har jeg selv taget i Lemvig Havn.

Vi „Flora og Fauna“-Folk udtaler vor Glæde, vor Tak for den nye Haandbog og ønsker Forfatteren til Lykke, idet vi mener, at den er en værdig Pendant til hans allerede kendte, og dermed har han føjet endnu en solid Sten ind i dansk Videnskabs smukke Bygning.

Hj. Ussing.

Udkomne Hæfter:

Naturens Verden. November 1932: Helge Petersen: Om Nordlys, August Krogh: Dyr og Mennesker.

December 1932: Wesenberg-Lund: Blodparasiterende Ikter i danske Farvande, Th. Mortensen: Solitaireren paa Rodrigues, Rich. Ege: Krybdyrs Stofskifte og Legemstemperatur, Jens P. Møller: Fotografering med infrarøde Straaler.

Januar 1933: P. Jespersen: Om Stillehavets Fugleliv, M. Klinge: Stenalderens Affalddynger, Martin Hansen: Floraen paa Kalkbund i Aalborgegnen, Einar Lundsgaard: Nobelprisen i Fysiologi og Medicin 1932, Albert Fischer: Carlsbergfondets biologiske Institut.

Februar 1933: Niels Bohr: Lys og Liv, Victor Madsen: Javas fossile Mennesker I, Niels Nielsen: Om Vækststoffer, Halfdan Lange: Storkens Føde — Storkegyll, E. B. A.: Nobelprisen i Kemi, Svend Dahl: Ved Universitetsbibliotekets Jubilæum.

Marts 1933: Ove Paulsen: Til Minde om Johs. Schmidt, Th. Mortensen: Et formodet nulevende Abemenneske — „Et Missing Link“ — fra Sumatra, Axel Garboe: Joseph Gottlieb Kölreuter.

Maj 1933: K. A. Hasselbalch: Om rationel Opdyrkning af albunden Hede, Erik Tetens Nielsen: Om den fysiologiske tidsenhed — momentet, Martin Hansen: Træk af Skov-Floraen paa Kalkunderlag i Nordjylland, Sophie Petersen: Et Besøg paa en javansk Vulkan.

I samtlige Hæfter desuden: Mindre Meddelelser, Anmeldelser, Udkomne Hæfter og Bøger, Stjernehimlen (i paagældende Maaned).

Naturens Vidundere, Magister Lieberkinds særdeles smukt udstyrede og interessante Tidsskrift er gaaet ind i sin 2. Aargang; Hæfte 1, 2 og 3 er udkommen og indeholder rigt illustrerede Artikler: I Lieberkind: Sangerne i Kæret, Lutz Heck: Løven kommer, P. Webster: Isfuglen, Sophie Petersen: Huler, W. Arndt: Dyr, der æder Gift, E. Wesenberg-Lund: Insektædende Planter, B. Løpenthin: Den vilde danske Knopsvane, Margot Riess: Dyrene i moderne Kunst, Ad. Wagner: Planternes Haar og deres Betydning, M. Schlott: Skumringens flagrende Jægere, R. Spärck: Lidt om Naturforholdene i Nordøstgrønland, C. Luplau Janssen: Marskanalerne, Oliver Pike: Gøgens Mysterium, Sophie Petersen: De hellige Hjorte i Nara, E. Nielsen: Tre enligtlevende Gedehamse: en Murer, en Pottemager og en Filigranarbejder, Else Larsen: Tropiske Myreplanter, Marie Jørgensen: Den levende Støvklump.

Jydsk naturvidenskabeligt Selskab

har til Formaal at virke for et arbejdende naturvidenskabeligt Institut og at støtte det naturhistoriske Museum i Aarhus, især ved at skaffe det naturvidenskabelige Tidsskrifter — f. T. 15 — som først cirkulerer til de Medlemmer, der ønsker det.

Selskabet modtager med Glæde Indmeldelse af alle naturvidenskabeligt interesserede.

Kontingentet er 10 Kr. aarlig, og Indmeldelse sker ved Henvendelse til Lektor *Mathias Møller*, Pontoppidansg. 24³, Aarhus.

Naturhistorisk Museum

i Aarhus

modtager med Læf alt hørende til dansk Fauna, særlig ikke helt almindeligt forekommende Arter; ogsaa Mosefund er meget velkomne. Henvendelse til Museets Leder, Lektor *B. R. Møller*, Nyborggade 6, Museumsbestyrelsens Formand, Lærer *J. Rr. Findal*, Lukas Kirkeplads 8, (Insekter) eller Lærer *Sigfred Rnudsen*, Villa „Eyen“, Chr. Winthersvej (Danske Fugle og Pattedyr).

Formændene for de fire Provsforeninger er:

Lærer *J. Kr. Findal*, Lukas Kirkeplads 8, Aarhus (Jylland), Førstelærer *L. P. Jensen*, Højelse (Sjælland), Lærer *P. J. Pedersen*, Bogense (Fyen) og Lærer *L. Kring*, Nykøbing F. (Lolland-Falster).

**Udstopning af
Fugle og Pattedyr
bedst og billigst.**

Stort Lager af zoologiske Præparater
til Dekoration og Undervisningsbrug.

— Forlang Tilbud. —

Insektnaale, sorte og hvide.
Etiketnaale ø Spændenaale.
Spændetræ ø Tørveplader.
Ketscherringe ø Pincetter.
Samleglas ø Præparatglas.

Præparerede Insekter.

Konservator Johs. Larsen

St. Torv 10²

AARHUS

Telf. 5944

En sjælden Fugl

faar De udstoppet smukkeste og bedst i Skandinaviens største Præparationsforretning. Stort og fint Lager af saavel skindlagte som udstoppede Pattedyr og Fugle til videnskabelig Brug. — Leverandør til Skoler og Museer i Ind- og Udlandet. — Ill. Prisliste gratis.
Konservator Hansen, Herning. Telf. 335.

Specialforretning:

Udstopning og Salg af alle Arter Fugle og mindre Pattedyr.

Til Undervisning anbefales mine **Smaafugle**
og **Mus i Glaskasser** — meget praktiske.

Altid meget stort Lager! Bedste Arbejde! Hurtigste Levering!
Eftersyn og Reparation af zoologiske Samlinger udføres.

 Forlang illustreret Katalog og Tilbud, naar De skal købe.

Konservator Chr. Aaboe Sørensen,

Telefon Nr. 297.

Silkeborg.

Vestergade 117.

Oversættelser

til Tysk. — *Korrespondance, Publikationer, Afhandlinger o. s. v.*

Translatør P. Kaad, Brønderslev.

Alle tidligere Aargange af „Flora og Fauna“

kan faas v. Henv. til Lærer Sigfred Knudsen, Villa „Fyen“, Aarhus.

Prisen for de forsk. Aargange ligger mellem 1,50 Kr. og 5,00 Kr. Aargang 1919 kan kun faas, naar et større Antal Aargange købes samtidig. Enkelte Hæfter 75 Øre.